

3 Днем Незалежності,

Україна у звуках: унікальні національні музичні інструменти

Україна – одна з наймузичніших та найспівучіших націй у світі. Споконвіку пісня приходить до нас у материній колісковій та супроводжує впродовж усього життя: у роботі, і в коханні, в смутку і в радості. А яка ж пісня без музики? Саме музичні інструменти є яскравим доказом надзвичайно глибокої музичної культури українців.

Своїм корінням українські народні музичні інструменти сягають ще часів Київської Русі, вони змінювалися впродовж століть відповідно до змін у культурі, побуті та звичаях. Так поступово набули національних ознак. Зараз ми маємо чимало забутих музичних інструментів, які нам навряд чи колись вдасться почути.

Пропонуємо вам добірку про ці трішки дивакуваті інструменти.

Жалійка

Жалійка – це духовий інструмент. На вигляд, як дерев'яна дудка, у кінець якої вставляється пищик. У верхній частині вона має 6-9 отворів для підсилення звуку. На кінець трубки одягається розтруб, він виготовлюється з коров'ячого рогу або берести. Жалійка має різкий, голосний, гугнявий звук. Інструмент використовується в п'єсах награвального, танцювального характеру. Почути жалійку можна у виконанні сучасного українського етно-гурту Даха-Браха.

Цитра

Цитра – давній струнний щипковий інструмент у формі пласкої, спереду трохи зігнутої резонансної скриньки з круглим вирізом посередині. На її грифі з металевими поріжками натягнуто 5 металевих струн для виконання мелодії за допомогою плектора, який одягають на великий палець правої руки.

Цей старовинний музичний інструмент нині рідкість в Україні. Справа в тому, що саме цитру оголосили націоналістичним інструментом і почали знищувати. Проте в середині 19 століття цей інструмент користувався великою популярністю. Недорога і "портативна" цитра заміняла українцям із середнім достатком фортепіано. Часто саме такий музичний інструмент можна було зустріти в сім'ях вчителів і священників.

Але з приходом радянської влади все змінилося. А вже перший варіант українського гімну був написаний для виконання саме під цей музичний інструмент!

Ліра

Ліра – струнний щипковий музичний інструмент з найдавніших часів. В Україні ліра була напарницею кобзи та бандури. Часто на ній виконували сумні пісні, канти, псалми, думи, хоча в репертуарі лірників були і веселі танцювальні пісні. А вже лірник міг "задати жару" і на весіллі!

Цимбали

Цимбали – струнний ударний музичний інструмент, який має дерев'яний корпус трапецієподібної форми з натягнутими на ньому струнами. Звуки на цимбалах утворюються завдяки ударам палички (або колотушки) по струнах.

Цимбали зараховують до найстаріших музичних інструментів. В Україні на них почали грати вже в 17 столітті. Цей інструмент був невід'ємною частиною усіх весіль та інших народних гулянь.

Коза

Коза (дуда). Один із найулюбленіших у народі інструментів. Найбільш розповсюджена його назва – волинка. Вона виготовляється з вичиненої шкіри кози або теляти. З цієї шкіри роблять суцільний міх, який служить резервуаром для повітря. В один з отворів міха вставляють трубку, через яку музикант вдуває повітря. Друга трубка – ігрова. У ній, крім пищиків, є 6 отворів для зміни висоти звуку. Раніше вона використовувалася пастухами, а також була у музичному побуті козаків-запорожців. А зараз цей оригінальний інструмент зустрічається в селах Гуцульщини та Бойківщини.

Бугай

Бугай – старовинний музичний інструмент, зберігся переважно у Західній Україні. Робили цей інструмент самі музиканти: у невеличкій дерев'яній конусоподібній діжечці верхній отвір з двох боків обтягують шкірою. В центрі прикріплюють пучок конячого волосся. Техніка гри дуже проста. Музикант брав бугая під руку, і зволоженими у квасі чи пиві руками смикав за волосся. Так виникав ревучий звук, схожий на ревіння бугая. Звідси і назва.

Козобас

Козобас – з'явився лише наприкінці 60-х років минулого сторіччя. Його перший зразок зробили в Національному українському народному хорі імені Григорія Верьовки. Майже одночасно подібну химеру змайстрували й у Київському оркестрі народних інструментів.

Раніше на Івано-Франківщині був такий звичай: коли музиканти вже залишали весілля, а гостям ще хотілося танцювати, тоді вони брали відро, встромляли у нього коромисло, прив'язували дрота до дужки відра і верхнього кінця коромисла, а потім палицею протягували по ньому. Такий "інструмент" розважав гостей на 5-7-й день весілля, також з ним колядники супроводжували різдвяну "козу", імітуючи її "голос".

Кобза, бандура, торбан

Українська кобза – вже давно забутий струнно-щипковий народний інструмент, поріднений зі східною дрімбою. Це лютнеподібний інструмент з овальним або наближеним до круглого корпусом, з довгим грифом і трьома струнами. Мандрівні співці, часто незрячі, співали про тяжку долю, яка випала на долю українців та боротьбу за свободу. Акомпанували вони собі саме на кобзі, тому їх і називали кобзарями. Кобза була справді народним інструментом українців у 16-17 століттях, але потім її витіснила більш досконала – бандура. Цей складний інструмент вимагає неабияких навичок гри. Концертні бандури налічують до 65 струн! Навчитися грати на бандурі непросто. А вже діткам, які вперше за неї сідають, потрібно впоратися з важким інструментом вагою 8 кг!

А бандуру з басами, протягненими від додаткової головки паралельно грифу інструмента називали торбаном, або "панською бандурою". А вже він вимагав до себе дбайливого ставлення та віртуозної гри виконавця. Існують чутки, що на ньому любили грати українські гетьмани Іван Мазепа та Петро Дорошенко. Але в другій половині 19 століття торбан поступово зникає. Однією з причин вважають його високу вартість – він був мало доступний простим людям. Крім того, цей досить габаритний інструмент мав складну конструкцію.

Тулумбас і литаври

Один із видів військових барабанів в Україні мав назву тулумбас. Він мав вигляд казаноподібного барабану з однією мембраною. Два казаноподібних барабани різних розмірів мають назву литаври. Великі литаври були в Запорозькій Січі. Біля них перебував спеціальний литаврист – довбиш. З їх допомогою скликали раду старшин, повідомляли про загрозу ворожого нападу і навіть передавали накази під час бою. Вирушаючи в похід, тулумбаси (вони ж литаври) брали з собою, прив'язуючи їх до сідла. Кажуть, що гул тулумбасів і пронизливе тріщання бубнів сяяли паніку у ворожому війську.

Переважно сумний репертуар був обумовлений надричним тембром ліри. Тривалий час традиція гри на цьому інструменті була забута. Зараз послухати її можна під час виступів ансамблів, які грають етнічну музику.

Трембіта

У музичному побуті мешканців Карпат нерідко можна зустріти такий екзотичний інструмент, як трембіта. У старовину вона була сигнальним інструментом, звуку якого долинали на відстань понад 10 км. Зовні трембіта – це дерев'яна конусоподібна трубка довжиною 3-4 метри. Виготовити трембіту не просто. Роблять її з

ялиці або ялини. Найкращим вважається "Громоваця" – дерево, в яке влучила блискавка. Цікаво, що, незважаючи на свою довжину, трембіта важить максимум 1,5 кг.

Дрімба

Дрімба – є доволі розповсюдженим інструментом у Західній Україні, його часом називають – варган, у лемків – орган. Дрімба нагадує невелику металеву підкову, кінці якої подовжені паралельно один одному. У центрі закріплений сталевий язичок із загнутим кінчиком.

Грають на дрімбі в такий спосіб: лівою рукою прикладають дрімбу до губ, щоб вона торкалася зубів, а правою смикають за металевий пруттик. Утворюється характерна вібрація. На цьому інструменті і досі люблять грати на Гуцульщині. А в Закарпатському народному хорі був відомий ансамбль дрімбарів з 45 учасників. Подібні ансамблі є в селах Івано-Франківської області.